

محتوای نوشتاری کتاب	معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش	درس هفتم
تاریخ معاصر ایران (کودتای ۱۲۹۹)	دفتر آموزش متوسطه نظری	نام طراح: صدیقه خیاط
	دبیرخانه راهبردی کشوری درس تاریخ	سال تحصیلی ۱۴۰۰-۹۹
	تولید شده در استان سیستان و بلوچستان	
	عنوان / موضوع: کودتای ۱۲۹۹	

اهداف درس:

۱. آشنایی با زمینه های کودتای ۱۲۹۹ش

۲. آشنایی با اهداف و سیاست های انگلستان پس از شکست قرارداد ۱۹۱۹م

۳. آشنایی با چگونگی اجرای کودتای ۱۲۹۹ش

● اهمیت ایران برای انگلستان

وقوع انقلاب سوسیالیستی روسیه در اکتبر ۱۹۱۷م ← خروج نیروهای روسیه از ایران
سیاست های جدید دولت انگلستان در خاورمیانه با توجه به تحولات سیاسی جهان پس از جنگ جهانی اول:

۱. تسلط بر منطقه حساس خاورمیانه و منابع نفت

۲. ایجاد کمر بند آهنین در برابر نفوذ شوروی

سیاست جدید انگلستان در ایران قبل و بعد از خروج نیروهای روسی

قبل از خروج ← جلوگیری از ایجاد حکومت مرکزی قدرتمند

بعد از خروج ← ایجاد حکومت مرکزی مقتدر در ایران

تثبیت منافع دائمی خود در ایران
هدف انگلستان از ایجاد حکومت مقتدر در ایران: کنترل منطقه حساس خاورمیانه
سرکوب نهضت های ضد استعماری

قیام هایی که بعد از جنگ جهانی در واکنش به نفوذ بیگانه و فساد حاکم بر کشور شکل گرفت

۱. قیام جنگل به رهبری میرزا کوچک خان

۲. قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز

۳. قیام کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان

۴. قیام تنگستانی ها در جنوب

● تسلط انگلستان بر نیروهای نظامی ایران

انگلستان پس از انقلاب سوسیالیستی در روسیه در صدد برآمد نیروی قزاق و قوای نظامی ایران را در اختیار خود در آورد و به بهانه خطر کمونیسم حاضر به بیرون بردن قوای نظامی خود نبود ، انگلستان آبرون سایید را به فرماندهی نیروهای خود در ایران برگزید.

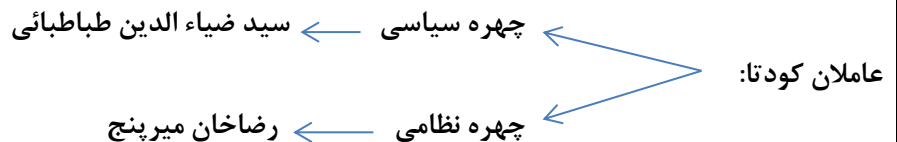
● قرارداد ۱۹۱۹م

با انجام مذاکرات محرمانه میان وثوق الدوله و سرپرستی کاکس ، قرارداد ۱۹۱۹م موسوم به قرارداد « وثوق الدوله - کاکس » منعقد گردید. محتوای این قرارداد که موجب شکل گیری سیستم تحت الحمایگی ایران از سوی دولت انگلیس می شد شامل نظارت انگلستان بر تشکیلات نظامی ، مالی و سیاسی ایران بود.

انتشار این خبر موجب مخالفت آزادی خواهان و شخصیت های سیاسی - مذهبی ایران شد و سرانجام با تلاشهای آیت الله مدرس اجرای این قرارداد متوقف شد.

• کودتای ۱۲۹۹ش

علل تغییر سیاست انگلستان در ایران از مداخله مستقیم به مداخله غیر مستقیم : ← تجربه لغو قرارداد ۱۹۱۹
نفرت تاریخی مردم ایران از نظام استعماری انگلستان

• چگونگی اجرای کودتا

ملاقات آبرون سایید با عاملان کودتا در قزوین، پذیرفتن مقام نخست وزیری سید ضیاء توسط رضاخان پس از فتح تهران، تطمیع فرمانده نیروهای ژاندارم پایتخت توسط انگلیسی ها، اشغال پایتخت، دستگیری و زندانی مدرس، تشکیل کابینه سید ضیاء مشکلات دولت سید ضیاء : ۱. ظاهر سازی های سید ضیاء و تندروی های او باعث مخالفت علیه او شد.

۲. خودسری های رضاخان در اختصاص درآمد شهرداری و اداره های مالی به نفع قزاق ها

• تفاوت استعمار نو و استعمار کهنه:

در استعمار قدیم استعمارگران حضور مستقیم داشتند و با قوای نظامی و حمله مستقیم به کشور مستعمره به منافع نظامی خود دست می یافتند اما در استعمار نو، استعمارگران از طریق دولت های دست نشانده و وابسته داخلی که از طریق کودتای نظامی بوجود می آوردند کنترل بازار و سیاست کشورها را در اختیار می گرفتند. استعمار قدیم بیشتر جنبه نظامی داشت اما استعمار نو بیشتر جنبه اقتصادی دارد.

سوالات متن

۱- صحیح و غلط:

الف: شکست انگلستان در اجرای قرارداد ۱۹۱۹م، آغازی برای طرح کودتای ۱۲۹۹ش به شمار می رود.

ب: با وقوع انقلاب سوسیالیستی روسیه در اکتبر ۱۹۱۷م حکومت تزارها در روسیه آغاز شد.

ج: تا قبل از خارج شدن نیروهای روسی از ایران، سیاست انگلستان بر پایه ایجاد حکومت مرکزی قدرتمند در ایران بود.

د: قرارداد ۱۹۱۹م موجب شکل گیری سیستم تحت الحمایگی ایران از سوی انگلیس می شد.

۲. جملات را کامل کنید:

الف: پس از جنگ جهانی اول در واکنش به و بر کشور جنبش ضد استعماری جنگل شکل گرفت.

ب: انگلستان پس از انقلاب سوسیالیستی روسیه در صدد برآمد که و ایران را به اختیار خود درآورد.

ج: انتشار خبر قرارداد ۱۹۱۹م موجب مخالفت و شخصیت های ایران شد.

د: سید ضیاء مورد حمایت کامل سفارت بود.

۳. جواب صحیح را از ستون سمت چپ انتخاب کنید.

الف: میرزا کوچک خان	۱. رهبری قیام تبریز
ب: علمای فارس	۲. رهبری قیام خراسان
ج: کلنل محمد تقی خان پسیان	۳- رهبری قیام جنگل
د: شیخ محمد خیابانی	

۴. روس ها به چه علت نیروهای خود را از شمال ایران بیرون بردند؟
۵. چرا انگلیسی ها سیاست خارجی خود را بعد از خروج روس ها در خصوص ایران تغییر دادند؟
۶. سیاست های جدید انگلستان در خصوص خاورمیانه پس از جنگ جهانی اول چه بود؟
۷. سیاست انگلستان قبل و بعد از خروج روس ها از ایران چگونه بود؟
۸. چرا انگلستان به ایجاد حکومت مرکزی مقتدر در ایران متمایل شد؟
۹. پس از جنگ جهانی اول در واکنش به نفوذ بیگانه و فساد حاکم بر کشور چه جنبش هایی در ایران شکل گرفت؟
۱۰. چه عواملی ضرورت وجود یک حکومت مرکزی مقتدر وابسته در ایران برای انگلستان را دو چندان کرد؟
۱۱. انگلستان پس از کدام واقعه در صدد برآمد نیروی قزاق و قوای نظامی ایران را در اختیار بگیرد؟
۱۲. چرا انگلستان حاضر به اخراج نیروهای خود از ایران نبود؟
۱۳. در چه شرایطی انگلستان آبرون ساید را به فرماندهی نیروهای خود در ایران برگزید؟
۱۴. در زمان نخست وزیری چه کسی در پیچه ای تازه برای اجرای سیاست های استعماری انگلستان در ایران گشوده شد؟
۱۵. قرارداد ۱۹۱۹م بین چه کسانی و با چه نامی منعقد گردید؟
۱۶. محتوای قرارداد ۱۹۱۹م چه بود و چرا موجب شکل گیری سیستم تحت الحمایگی ایران می شد؟
۱۷. با انتشار خبر قرارداد ۱۹۱۹م چه کسانی به مخالفت با آن پرداختند؟
۱۸. سرانجام قرارداد ۱۹۱۹م چگونه متوقف شد؟
۱۹. چه مسئله ای آغازی برای طرح کودتای ۱۲۹۹ش به شمار می رود؟
۲۰. چه عواملی باعث تغییر سیاست انگلستان از مداخله مستقیم به مداخله غیرمستقیم شد؟
۲۱. دولت انگلیس برای اجرای اهداف و برنامه های استعماری خود در ایران ، نیازمند چه افرادی بود و چه کسانی را انتخاب کردند؟
۲۲. عاملان کودتا در چه زمانی و با حضور چه کسی و در کجا ملاقات کردند؟
۲۳. در ملاقاتی که عاملان کودتا داشتند رضاخان چه موضوعی را پذیرفت؟
۲۴. در کودتای ۱۲۹۹ش تهران چگونه اشغال شد؟
۲۵. پس از تصرف تهران در کودتای ۱۲۹۹ش سید ضیاء الدین چه اقداماتی انجام داد؟
۲۶. سیدضیاء چگونه می خواست بعد از کودتا افکار عمومی را تغییر دهد؟
۲۷. چه عواملی موجب افزایش مشکلات در دولت سید ضیاء شد؟
۲۸. چه عاملی باعث شد سید ضیاء وزارت جنگ را به رضاخان واگذار کند؟
۲۹. رضاخان چگونه دومین گام را برای رسیدن به حکومت برداشت؟

۳۰. انگلستان از کدام یک از عاملان کودتا حمایت می کرد و چرا؟

سوالات پرتکرار

۱. روس ها به چه علت نیروهای خود را از شمال ایران بیرون بردند؟
۲. سیاست های جدید انگلستان در خصوص خاورمیانه پس از جنگ جهانی اول چه بود؟
۳. سیاست انگلستان قبل و بعد از خروج روس ها از ایران چگونه بود؟
۴. چرا انگلستان به ایجاد حکومت مرکزی مقتدر در ایران متمایل شد؟
۵. محتوای قرارداد ۱۹۱۹م چه بود و چرا موجب شکل گیری سیستم تحت الحمایگی ایران می شد؟
۶. چه عواملی باعث تغییر سیاست انگلستان از مداخله مستقیم به مداخله غیر مستقیم شد؟
۷. دولت سید ضیاء با چه مشکلاتی مواجه بود؟

پاسخ سوالات

۱. الف: درست

ب: نادرست

ج: نادرست

د: درست

۲. الف: نفوذ بیگانه، فساد حاکم

ب: نیروی قزاق، قوای نظامی

ج: آزادی خواهان، سیاسی، مذهبی

د: انگلستان

۳: ۱. شیخ محمد خیابانی ۲. کلنل محمد تقی خان پسیان ۳. میرزا کوچک خان

۴. با وقوع انقلاب سوسیالیستی روسیه در اکتبر ۱۹۱۷م که به حکومت تزارها در روسیه پایان داد، روس ها به سبب سرگرم شدن به مشکلات داخلی خود، نیروهای خود را از شمال ایران بیرون بردند.

۵. انگلیسی ها که در صحنه سیاسی ایران بی رقیب مانده بودند، سیاست خارجی خود را، با توجه به تحولات سیاسی جهان پس از جنگ جهانی اول تغییر دادند.

۶. تسلط بر منطقه حساس خاورمیانه- تسلط بر منابع نفت- ایجاد کمربند آهنین در برابر شوروی

۷. تا پیش از خارج شدن نیروهای روسی از ایران، سیاست دولت انگلستان، بر پایه جلوگیری از ایجاد حکومت مرکزی قدرتمند در ایران بود. اما پس از وقوع این تحولات سیاست انگلستان، به سوی ایجاد حکومت مرکزی مقتدر در ایران متمایل شد

۸. زیرا دولت انگلستان برای تثبیت منافع دائمی خود در ایران، کنترل منطقه حساس خاورمیانه و سرکوب نهضت های ضد استعماری در کشور، نیازمند به یک دولت مرکزی قدرتمند بود

۹. جنبش ضد استعماری جنگل به رهبری میرزا کوچک خان، همزمان با آن شیخ محمد خیابانی در تبریز، کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان و تنگستانی ها در جنوب، با حمایت علمای فارس، قیام های پی در پی را علیه نفوذ انگلستان سازمان دادند

۱۰. جنبش های ضد استعماری، به اضافه مخارج سنگین پلیس جنوب که از سوی انگلیسی ها اداره می شد و اهمیت روزافزون

نفت، ضرورت وجود یک حکومت مرکزی مقتدر وابسته را برای انگلستان دو چندان کرد

۱۱. پس از انقلاب سوسیالیستی روسیه

۱۲. به بهانه های مختلف از جمله خطر کمونیسم

۱۳. نیروهای روسیه پس از اینکه ناحیه های جنوبی کشور خود را از عنصرهای مخالف پاک سازی کردند ، در تعقیب گروه هایی از آنان ، وارد شهرهای شمالی ایران شدند. نیروهای انگلیسی در مقابله با نیروهای دولت انقلابی شوروی شکست خوردند و عقب نشینی کردند. در چنین شرایطی بود که انگلستان ژنرال آیرون ساید را به فرماندهی نیروهای خود در ایران برگزید.

۱۴. وثوق الدوله

۱۵. میان وثوق الدوله و سرپرسی کاکس-موسوم به قرارداد وثوق الدوله-کاکس

۱۶. نظارت بر تشکیلات نظامی ، مالی و سیاسی ایران منحصر در اختیار مستشاران انگلیسی قرار می گرفت و موجب شکل گیری سیستم تحت الحمایگی ایران از سوی دولت انگلیس می شد.

۱۷. موجب مخالفت آزادی خواهان و شخصیت های سیاسی-مذهبی ایران شد

۱۸. با اوج گیری مخالفت های مردم و تلاش های آیت الله مدرس و دیگر شخصیت های سیاسی

۱۹. شکست انگلستان در اجرای قرارداد ۱۹۱۹م

۲۰. الف. تجربه لغو قرارداد وثوق الدوله ب. نفرت تاریخی مردم ایران از نظام استعماری انگلیس

۲۱. افرادی بود که قادر به اجرای سیاست های مورد نظرش باشند یک فرد سیاسی به نام سید ضیاء و یک فرد نظامی به نام رضاخان

۲۲. در بهمن ۱۲۹۹ با حضور آیرون ساید میان دو عامل کودتا ملاقاتی در قزوین صورت گرفت

۲۳. نخست وزیری سید ضیاء

۲۴. با توجه به اینکه فرمانده نیروهای ژاندارم و دیگر محافظان پایتخت قبلا از سوی انگلیسی ها تطمیع شده بودند نیروهای

کودتاچی بدون هیچ گونه مقاومت جدی در سوم اسفند ماه شبانه وارد تهران شدند و تمام مناطق حساس پایتخت را به اشغال خود درآوردند

۲۵. آیت الله مدرس به دستور ایشان دستگیر و روانه زندان شد-سید ضیاء چند روز پس از کودتا به حضور احمد شاه رفت و رسماً

کابینه خود را تشکیل داد.

۲۶. قرارداد ۱۹۱۹م را که به همت افرادی چون مدرس عملاً متروک مانده بود لغو کرد تا دولت خود را کابینه ای ملی و ضد انگلیسی نشان دهد.

۲۷. ظاهر سازی های سید ضیاء و تندروی های او از یک طرف و از سوی دیگر ، خودسری های رضاخان در اختصاص درآمد شهرداری

و اداره های مالی به نفع قزاق های زیر فرمانش

۲۸. بروز اختلاف و جنگ قدرت میان سید ضیاء و رضاخان

۲۹. با گرفتن وزارت جنگ

۳۰. انگلستان که از اختلاف میان سید ضیاء و رضاخان آگاه بود تصمیم گرفت از رضاخان حمایت کند